پوختەی

ئەحکامەکانی قوربانی

نوسینی شێخ فهد بن يحيى العماري

وەرگێڕانی: ماڵپەڕی وەڵامەکان

walamakan.com

پوختەی

ئەحکامەکانی قوربانی

نوسینی

شێخ فهد بن یحی العماری

وەرگێڕانی

ستافی ماڵپەڕی وەڵامەکان

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وحده والصلاة والسلام على من لا نبي بعده.

أما بعد:

بێگومان یەکێک لە سوننەت و دروشمە گەورەکانی دە ڕۆژی سەرەتای مانگی حاجیان (ذو الحجة) کە خوای گەورە لە قورئاندا باسی کردووە و هانی موسڵمانانی داوە بۆ ئەنجامدانی، هەروەها پێغەمبەریش (ﷺ) بەردەوام ئەنجامی داوە، بریتییە لە **(قوربانی کردن).**

حیکمەت و مەبەست لە قوربانی کردن

١- سوپاسگوزاریی خوای گەورە لەسەر نیعمەتی ژیان.

٢- زیندووکردنەوەی سوننەتی پێغەمبەر ئیبراهیم (سەلامی خوای لێ بێت)، کاتێک خوای گەورە فەرمانی پێکرد بە سەربڕینی ئاژەڵێک وەک فیدا (قوربانی) لە

جیاتی ئیسماعیلی کوڕی (سەلامی خوای لێ بێت) لە ڕۆژی جەژنی قورباندا. هەروەها بۆ ئەوەی باوەڕدار ئەوەی بێتەوە یاد کە ئارامگریی ئیبراهیم و ئیسماعیل (سەلامی خوایان لێ بێت) و پێشخستنی گوێڕایەڵی و خۆشەویستیی خوای گەورە بەسەر خۆشەویستیی نەفس و منداڵدا، هۆکار بوون بۆ ئەو قوربانییە و لابردنی ئەو بەڵا و تاقیکردنەوە سەختە. جا کاتێک باوەڕدار ئەمەی بیردەکەوێتەوە، چاویان لێ دەکات لە ئارامگرتن لەسەر گوێڕایەڵیکردنی خوا، وە پێشخستنی خۆشەویستیی خوای گەورەو میهرەبان بەسەر حەز و ئارەزووەکانی نەفسیدا.

٣- ئەمە هۆکارێکە بۆ دڵخۆشکردن و فراوانکردنی (ڕزق و خۆراک) لەسەر خۆت و ئەندامانی خێزانەکەت، هەروەها ڕێزگرتنە لە دراوسێ و میوان، و خێرکردنە بە هەژاران. ئەمانەش هەمووی نیشانەی خۆشی و

شادین بەو نیعمەتانەی خوای گەورە بەسەر مرۆڤیدا ڕژاندووە، وە ئەمە جۆرێکە لە دەرخستن و باسکردنی نیعمەتی خوای گەورە، هەروەک دەفەرمویێت: ﴿وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾﴾ واتە: باسی نیعمەتی پەروەردگارت بکە و دەری بخە.

٤- ڕشتنی خوێنی قوربانییەکە، دووپاتکردنەوە و بڕوابوونێکی تەواوە بەو هەواڵەی خوای گەورە پێی داوین؛ کە ئاژەڵەکانی بۆ سوودی مرۆڤ دروستکردووە، وە مۆڵەتی سەربڕینی داون بۆ ئەوەی ببنە خۆراک بۆی.

تێبینی (ئامۆژگارییەکی گرنگ):

یەکێک لەو شتانەی کە پێویستە کەسی قوربانیکار هەمیشە لەبیری بێت و لێی بێئاگا نەبێت، بریتییە لە پاکی و ڕاستکردنەوەی مەبەست و نیەتەکەی بۆ خوای

گەورە، شانبەشانی ئەنجامدانی کارەکە بە جوانی. چونکە قوربانی کردن پەرستش و نزیکبوونەوەیەکی گەورەیە لە خوای گەورە و میهرەبان، کە بەرهەمەکەی دروستبوونی تەقواو لەخواترسان و چاکبوون و پاکبوونەوەی دڵە.

با ئەو کەسەی قوربانی دەکات ئەم فەرمایشتەی پەروەردگاری لە یاد بێت کە دەفەرموێت: ﴿ لَن يَنَالَ ٱللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلَٰكِن يَنَالُهُ ٱلتَّقْوَىٰ مِنكُمْۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُواْ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمْۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُحْسِنِينَ ٣٧ ﴾ [الحج:٣٧]، واتە: «هەرگیز گۆشت و خوێنی ئەو قوربانییانە ناگاتە خوای گەورە، بەڵکو تەنها تەقواکەی ئێوە بە خوای گەورە ئەگات کە گوێڕایەڵی خوای گەورە ئەکەن، بەم شێوازە ئەم ئاژەڵانەی بۆ ئێوە ژێربارو دەستەمۆ کردوو تا الله أکبر بکەن لە کاتی سەربڕیندا لەسەر

ئەوەی کە خوای گەورە ڕێنمایی کردوون بەم شێوازە ئێوە خۆتان لە خوای گەورە نزیک بکەنەوە وە ئەی محمد - صلى الله عليه وسلم - موژدە بدە بەو کەسانەی کە چاکەکارن کە خوای گەورە ئەجرو پاداشتی چاکیان ئەداتەوە لەسەر چاکە کردنەکەیان.

هەروەها با کەسەی قوربانی دەکات ئەوەی لە یاد بێت کە بەم قوربانییەی، خوای گەورە (کە پایەی زۆر بەرز و بڵندە) بە گەورە ڕادەگرێت، فەرمانەکەی جێبەجێ دەکات و تەسلیمی بڕیاری ئەو دەبێت. پەروەردگارمان ئەمەمان وەبیردەهێنێتەوە و دەفەرموێت:﴿ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۗ فَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا ۗ وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾ ﴾ [الحج:٣٤]، واتە: وە هەموو ئوممەتێک جەژن و دروشمی خۆیان و شوێنی عیبادەت

و ئاژەڵ سەربڕینی خۆیانمان بۆ داناون تا ناوی خوای گەورە بێنن لەسەر ئەو ڕزقەی کە خوای گەورە پێی بەخشیوون لەو ئاژەڵانە، واتە: بسم الله، الله أكبر بكەن، وە ئێوە هەرچەندە شەریعەتی پێغەمبەرانتان جۆراو جۆرو جیاواز بێت بەڵام یەک خواو پەرستراوێکی حەقتان هەیە جگە لەو پەرستراوی ترتان نیە کە الله یە، وە ئێوە هەمووتان خۆتان تەسلیمی ئەو خوایە بکەن و ملکەچ و گوێڕایەڵی بن و عیبادەتی بکەن ،وە موژدە بدە بەو کەسانەی کە دڵسۆزو ملکەچ و خۆبەکەمزانن بۆ عیبادەتی خوای گەورە بە پاداشتی گەورە.

هەروەها بۆ کەسی قوربانیکار ناگونجێت کە سوپاسگوزاریی خوای گەورە لەسەر نیعمەتە گەورەکانی لەبیر بکات، کە گەورەترینیان بریتین لە: نیعمەتی ژیان، پارێزراوبوون لە بەڵا و نەخۆشییەکان ساڵ لە دوای ساڵ، و نیعمەتی موسەخەرکردنی ئەم

ئاژەڵانە بۆ سەربڕین و حەڵاڵکردنی سوود لێ وەرگرتنیان؛ لەبەر ئەوەشە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كَذَٰلِكَ سَخَّرۡنَٰهَا لَكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ٣٦﴾ [الحج:٣٦]، واتە: بەم شێوازە ئێمە ئەم ئاژەڵانەمان بۆ موسەخەرو ژێربارو دەستەمۆ کردوون بەڵکو ئێوە شوکرانەبژێری خوای گەورە بکەن لەسەر ئەم نیعمەتانە.

با کەسی قوربانیکار ئەوەش بخاتە بیری خۆی کە ئەو بەم کارەی سوننەتی ئیبراهیمی خەلیل (سەلامی خوای لێ بێت) زیندوو دەکاتەوە، شوێن ئایینەکەی دەکەوێت، چاو لە ڕێبازی پێغەمبەرەکەی (موحەممەد ﷺ) دەکات، و هاوبەشی لەگەڵ موسڵمانانی سەردەمە جیاوازەکاندا دەکات لەم دروشمە پیرۆزەدا.

بەشی یەکەم ئەحکامەکانی قوربانی

١- **قوربانی:** بریتییە لەوەی کە لە ئاژەڵەماڵییەکان (وشتر، مانگا، مەڕ و بزن) سەردەبڕدرێت بە مەبەستی نزیکبوونەوە لە خوای گەورە لە کاتێکی دیاریکراودا (کە ڕۆژانی جەژنی قوربانە).

٢- قوربانی کردن یەکێکە لە سوننەت و دروشمە گەورەکان کە خوای گەورە لە قورئاندا باسی کردووە، هانی داوە بۆ ئەنجامدانی، وە پێغەمبەریش (ﷺ) بەردەوام ئەنجامی داوە.

٣- **حوکمی قوربانی کردن:** چەند حاڵەتێکی هەیە:

أ- لە بنەڕەتدا (بۆ کەسێک کە نەزر و وەسێتی لەسەر نەبێت): سوننەتێکی جەختلەسەرکراوە (سنة مؤكدة) بەپێی ڕای ڕاستی زانایان، چونکە هیچ بەڵگەیەکی ڕاست و دروست نییە کە بیسەلمێنێت فەرزە. لە بەرامبەردا

هەندێک لە زانایان وتوویانە: فەرز و واجبە لەسەر ئەو کەسەی کە توانای دارایی هەیە، ئەمەش مەزهەبی حەنەفییەکانە.

ب- قوربانیی نەزرکراو: ئەگەر کەسێک نەزری کردبێت (بۆ نموونە بڵێت: ئەگەر کارەکەم جێبەجێ بێت قوربانی دەکەم)، ئەوا سەربڕینی لەسەری واجب و فەرز دەبێت.

ج- قوربانیی وەسێتکراو: ئەگەر کەسێک پێش مردنی وەسێتی کردبێت کە لە دوای خۆی قوربانی بۆ بکرێت، ئەوا جێبەجێکردنی ئەو وەسێتە (لەسەر میراتگرانی) واجب دەبێت.

٤- قوربانی کردن بۆ کەسی حاجی (ئەو کەسەی لە حەجە) سوننەتە -بەپێی ڕای ڕاست و دروست-، جا چ هدی (ئاژەڵی حەج)ی لەسەر بێت یان نا؛ چونکە هیچ بەڵگەیەکی قەدەغەکەر نییە کە حاجی لەو حوکمە گشتییەی سوننەتی قوربانی کردن بەدەر بکات ، واتە

ئەو كەسەی لە حەجیشە دەتوانی جگە لە حەیوانی هەدی قوربانیش بۆ خۆی بكات.

٥- قەرزكردن بۆ قوربانی: ئەو كەسەی كە توانای دارایی نییە بۆ قوربانی كردن و دانەوەی قەرزەكە، یان دەكەوێتە زەحمەتی و تەنگانەوە، باشتر وایە قەرز نەكات بۆ ئەو مەبەستە.

٦- كڕینی ئاژەڵی قوربانی بە قیست یان بە قەرزی ماوەدار (كە دواتر پارەكەی بدرێت) دروستە و ڕێگەپێدراوە، بەڵام باشتر وایە مرۆڤ خۆی نەخاتە زەحمەتی و بارگرانییەوە، بەتایبەت لە كاتی گرانبوونی نرخی ئاژەڵدا. مرۆڤ ئەگەر ڕێگرییەكی هاتە پێش (وەك بێتوانایی دارایی) و وای لێبكات نەتوانێ كارێكی چاكە ئەنجام بدات بۆ نموونە (قوربانی)، ئەوا لەسەر نیەتە چاكەكەی پاداشت دەدرێتەوە.

٧- لە حوکمی قوربانی کردندا هیچ جیاوازییەک نییە لە نێوان کەسی گەشتیار (مسافر) و کەسی نیشتەجێدا (مقیم)، ئەمەش مەزهەبی زۆربەی زانایانە (جمهور الفقهاء).

٨- کەسی گەشتیار (مسافر) بۆی هەیە لەو وڵات و شوێنەی کە لێیەتی قوربانییەکەی سەرببڕێت، وە بۆشی هەیە کەسێک ڕاسپێرێت (وەکالت) بداتە کەسێک بۆ ئەوەی لە وڵاتەکەی خۆیدا لە جیاتی ئەو قوربانییەکەی بۆ سەرببڕێت.

بەشی دووەم : مەرجەکانی قوربانی

١- بە کۆدەنگی زانایان پێویستە ئاژەڵەکە لە جۆری ئاژەڵەماڵییەکان بێت، کە ئەوانیش بریتین لە: وشتر، مانگا، وە مەڕ و بزن.

٢- پێویستە تەمەنی دیاریکراوی شەرعی خۆی تەواو کردبێت، کە بەم شێوەیەیە:

- **وشتر:** پێنج ساڵی تەواو کردبێت.
- **مانگا:** دوو ساڵی تەواو کردبێت.
- **بزن:** یەک ساڵی تەواو کردبێت.
- **مەڕ:** شەش مانگی تەواو کردبێت (کە پێی دەوترێت جذع).

(لە هەموو ئەم جۆرانەشدا، نێر و مێ وەک یەکن و جیاوازییان نییە).

دوو تێبینی:

یەکەم: بە یەکدەنگی زانایان قوربانی کردن بە گامێش دروستە، چونکە جۆرێکە لە مانگا.

دووەم: کڕینی قوربانی بە سەربڕدراوی یان کڕینی گۆشت و دابەشکردنی وەک قوربانی دروست نییە و حیساب نابێت؛ چونکە ڕشتنی خوێنی ئاژەڵەکە خۆی (سەربڕینەکەی) مەبەستێکی شەرعییە.

٣- پێویستە ئاژەڵەکە سەلامەت بێت لەو عەیب و کەمکوڕییانەی کە ڕێگرن لە قەبوڵبوونی، (ئەمەش لە لاپەڕەکانی تر بە درێژی باسی دێت).

٤- پێویستە سەربڕینەکەی لە کاتی دیاریکراوی قوربانیدا بێت، کە دەستپێکەکەی لە دوای نوێژی جەژنی قوربانەوەیە. بە کۆدەنگی زانایان، هەر سەربڕینێک پێش نوێژی جەژن بکرێت، وەک قوربانی حیساب ناکرێت.

٥- کۆتایی کاتی سەربڕینی قوربانی، بە ئاوابوونی خۆری ڕۆژی سێزدەیەمی مانگی ذو الحجة (واتە ئێوارەی چوارەم ڕۆژی جەژن) تەواو دەبێت. هەر

سەربڕینێک لە دوای ئەم کاتەوە بکرێت، دەبێتە خێر و سەدەقەیەکی ئاسایی.

تێبینی:

گەر کەسێک پێش خۆرئاوابوونی چوارەم ڕۆژی جەژن قوربانییەکەی سەربڕی و دابەشکردنی کەوتە ڕۆژی دواترەوە ئاساییە، چونکە گرنگ ئەوەیە سەربڕینەکە پێش خۆرئاوابوونی چوارەم ڕۆژی جەژن بێت .

بەشی سێیەم: ئەو کەسەی قوربانی دەکات دەبێت خۆم لەم شتانە بپارێزێ

١- لەسەر ئەو کەسەی کە دەیەوێت قوربانی بکات (مەبەست لێی ئەو کەسەیە کە ئاژەڵەکە بە پارەی خۆی دەکرِێت) واجبە کە دەست بگرێتەوە لە لێکردنەوەی موو و نینۆکەکانی، لە کاتی ئاوابوونی خۆری دواین رِۆژی مانگی (ذی القعدة)وە. ئەمەش بەهۆی ئەو فەرموودەیەی کە لە دایکی باوەرِداران (ئوم سەلەمە)وە گێرِدراوەتەوە، کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: «إِذَا دَخَلَتِ الْعَشْرُ، وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضَحِّيَ، فَلَا يَمَسَّ مِنْ شَعْرِهِ وَبَشَرِهِ شَيْئًا» رواه مسلم

واتە: ئەگەر دە رِۆژی یەکەمی مانگی هات ، وە یەکێک لە ئێوە ویستی هەبوو قوربانی بکات ، ئەوا با هیچ لە تووک و پێستی نەکاتەوە .

هەندێک لە زانایان وتوویانە: وازهێنان لە لێکردنەوەی موو و نینۆک سوننەتە ، بەڵام ڕای ڕاست و پەسەند ئەوەیە کە: واجبە.

٢- ئافرەتیش وەک پیاو وایە لەم حوکمەدا، (واتە کاتێک ئافرەتێک دەیەوێ قوربانی بۆ خۆی بکات) پێویستە دەست بگرێتەوە لە لێکردنەوەی موو و نینۆکی. بێگومان ئەم قەدەغەکردنە ڕێگری لێ ناکات لە شوشتنی قژی و داهێنانی، جا ئەگەر لە کاتی داهێنانەکەدا موویەک بەبێ مەبەست کەوت، هیچ گوناه و گرفتێکی تێدا نییە.

٣- کاتی دەستپێکردنی ئەم خۆپاراستنە (لە موو و نینۆک لێکردنەوە) لە کاتی ئاوابوونی خۆری دواین ڕۆژی مانگی (ذی القعدة)وە دەست پێدەکات؛ چونکە لە ڕۆژژمێری کۆچیدا ڕۆژی نوێ لەگەڵ هاتنی شەودا دەست پێدەکات.

٤- ئەندامانی خێزانی کەسی قوربانیکار، هەروەها ئەو کەسەی کە دەکرێتە بریکار (وەکیل) بۆ سەربڕینی ئاژەڵەکە، دەتوانن موو و نینۆکی خۆیان لێ بکەنەوە و ئەم حوکمە ئەوان ناگرێتەوەو بەس بۆ سەرۆک خێزانە.

٥- دروستە مرۆڤ لە هەر ڕۆژێکی ئەو دە ڕۆژەدا بێت نیەتی قوربانی کردنەکە بهێنێت، جا لەو کاتەوەی کە نیەتەکەی هێنا، دەست دەگرێتەوە لە لێکردنەوەی موو و نینۆکەکانی.

٦- هەر کەسێک لە بیرچوونەوە یان لە نەزانیندا موو یان نینۆکی خۆی لێ بکاتەوە، هیچ گوناه و کەفارەتێکی لەسەر نییە. ئەو کەسەش کە بە ئەنقەست لێی دەکاتەوە، با تەوبە بکات و داوای لێخۆشبوون لە خوا بکات و هیچ کەفارەتێکی لەسەر نییە (قوربانییەکەی حیسابە). هەروەها ئەگەر کەسێک بەهۆی عوزر و پێویستییەکەوە (وەک نەشتەرگەری یان چارەسەری

پزیشکی) پێویستی بە لێکردنەوەی موو یان نینۆک بێت، ئەوا دروستە و چاوپۆشی لێدەکرێت.

٧- ئەگەر کەسێک ویستی قوربانی بکات و لە هەمان کاتدا ئیحرامی بەست بۆ حەج یان عومرە، ئەوا (پێش چوونە ناو ئیحرامەکەی) موو و نینۆکی خۆی لێ ناکاتەوە.

٨- کەسی حاجی یان عومرەکار، لە کاتی تەواوکردنی عومرە یان حەجەکەیدا، بە تاشین یان کورتکردنەوەی قژی لە ئیحرام دەبێتەوە و پێویست ناکات چاوەڕێ بکات تا قوربانییەکەی سەردەبڕدرێت؛ چونکە تاشینی سەر پەرستشێکی سەربەخۆیە. بەڵام بۆ جگە لە قژی سەر (وەک نینۆک و مووەکانی تری لەش)، چاوەڕێ دەکات تا قوربانییەکەی سەردەبڕدرێت، چونکە ئەوانە بەشێک نین لە پەرستشی حەج و عومرەکە.

بەشی چوارەم: هاوبەشیکردن لە قوربانیدا

١- هاوبەشیکردن لە قوربانیدا چەند جۆرێکی هەیە:

أ- پێشکەشکردنی پاداشت (**إهداء الثواب**)**:** ئەمە دروستە (کە کەسێک قوربانییەکە بکات و بڵێت خوایە پاداشتەکەی بگات بە فڵانە کەس).

ب- هاوبەشکردنیان لە نیەتدا بە جۆرێک کە داواکارییەکە لەسەر ئەوانیش لابچێت و پاداشتەکەش بەدەست بهێنن: ئەمەش دروستە (وەک ئەوەی پیاوێک قوربانییەک بکات لە جیاتی خۆی و خێزانەکەی).

ج- هاوبەشیکردن لە پارەی کڕینی قوربانییەکەدا: ئەگەر لە جۆری مەڕ و بزن بێت، بە ئیتیفاقی زانایان (کۆڕا) دروست نییە چەند کەسێک پارە کۆبکەنەوە

بۆ کڕینی یەک سەر مەڕ یان بزن. بەڵام لە جۆری مانگا و وشتردا دروستە (کە تا حەوت کەس دەتوانن تیایدا هاوبەش بن).

٢- بەپێی ڕای زۆربەی زانایان (جمهور الفقهاء)، دروستە مرۆڤ قوربانی بکات لە جیاتی ئەو کەسانەی کە لەگەڵیدا دەژین و خەرجییان دەکێشێت، و پێویست بە مۆڵەت و ئاگادارکردنەوەی ئەوانیش ناکات.

٣- ئەگەر کەسێک بیەوێت لە جیاتی کەسێکی تر قوربانی بکات (بەپێی ئەو ڕایەی دەڵێت قوربانی سوننەتە)، وەک ئەوەی کوڕێک لە جیاتی باوکی یان برایەک لە جیاتی برایەکی قوربانی بکات، مۆڵەت وەرگرتن لێیان واجب نییە؛ جا چ بڵێین ئەمە لە بابی هاوبەشیکردنە یان لە بابی پێشکەشکردنی پاداشتە.

جیاوازی نێوان "پێشکەشکردنی پاداشت (ثواب) بە کەسێکی تر" و "قوربانیکردن لە جیاتی کەسێکی تر"

أ- یەکەمیان (پێشکەشکردنی پاداشت): بریتییە لە دیاریکردنی چاکە و هێنانەوەی پاداشت بۆ کەسەکە. **دووەمیان (قوربانیکردن لە جیاتی کەسێک) :** بریتییە لە لادان و جێبەجێکردنی داواکارییە شەرعییەکە لەسەر ئەستۆی ئەو کەسە، جا داواکارییەکە واجب بووبێت یان سوننەت.

ب- پێشکەشکردنی پاداشت (الإهداء): دەکرێت پێش ئەنجامدانی کارەکە، لە کاتی کارەکەدا، یان تەنانەت دوای تەواوبوونی کارەکەش بێت. بەڵام **لادانی تەکلیف لەسەر ئەستۆ (الإسقاط)**: تەنها پێش ئەنجامدانی کارەکە یان ڕێک لە کاتی دەستپێکردن و ویستی ئەنجامدانەکەیدا دەبێت.

💡 **ڕوونکردنەوەی زیاتر بۆ بەرچاوڕوونی:**

ئەم بابەتە باس لە جیاوازییەکی زۆر ورد دەکات لە نێوان دوو چەمکدا کە زۆرجار تێکەڵ دەکرێن:

أ. پێشکەشکردنی پاداشت (**إهداء الثواب**)**:** لێرەدا تۆ قوربانییەکە بۆ خۆت و لەسەر ئەستۆی خۆت دەکەیت، کاتێک کارەکە تەواو دەکەیت یان لە کاتی ئەنجامدانیدا دەڵێیت: «خوایە پاداشتی ئەم قوربانییە بگەیەنی بە فڵانە کەس (بۆ نموونە باوکم یان دایکم کە کۆچی دواییان کردووە)». ئەمە لە هەر کاتێکدا بێت دروستە، تەنانەت دوای سەربڕینەکەش دەتوانیت نیەتی پێشکەشکردنی پاداشتەکەی بکەیت.

ب. قوربانیکردن لە جیاتی کەسێک (**الأضحية عن الغير**) **:** لێرەدا تۆ دەچیت لە جیاتی کەسێکی تر (کە تەکلیفی شەرعی لەسەرە یان دەتەوێت ناو و حوکمی قوربانییەکە بۆ ئەو بێت) ئاژەڵەکە سەردەبڕیت. ئەمەیان

پێی دەوترێت (إسقاط الطلب)؛ واتە دەتەوێت ناوی "قوربانیکار" لەسەر ئەو کەسە جێگیر بێت و ئەگەر سوننەت یان واجبێک لەسەر شانی بووبێت، بەم کارەی تۆ لەسەری لادەچێت. ئەم جۆرەیان حەتمەن دەبێت **پێش سەربڕینەکە** نیەتی لێ بهێنرێتەوە و دیاری بکرێت، و ناکرێت ئاژەڵەکە سەرببڕیت و دواتر بڵێیت ئەمە لە جیاتی فڵان کەس بوو بۆ لادانی تەکلیف لەسەری.

٤- هەندێک لە خێزانەکان (بۆ نموونە براکان) هەر یەکەیان بە سەربەخۆ و لەماڵی خۆیدا دەژی، بەڵام کاتێک جەژن نزیک دەبێتەوە لە یەک ماڵدا (ماڵی باوکیان) کۆدەبنەوە؛ لەم حاڵەتەدا یەک قوربانی بەس نییە بۆ ئەوەی داواکاری و سوننەتی قوربانی کردن لەسەر شانی هەموو خێزانە سەربەخۆکان لابدات.

٥- ئەگەر باوک (بۆ نموونە بەهۆی نەخۆشییەوە) بێهۆش ببوو یان لەو دۆخانەدا بوو، و پێشتریش

عادەتی وابوو کە هەمیشە قوربانی دەکرد، ئەوا لەسەر پارەی خۆی قوربانییەکەی بۆ دەکریت لە جیاتی خۆی و ئەندامانی خێزانەکەی.

٦- ئەگەر باوکەکە کۆچی دوایی کردبێت، چەند حاڵەتێکی هەیە:

- ئەگەر باوکەکە کۆچی دوایی کردبوو و هیچ مووچەیەکی نەبوو، وە هاوسەرەکەی لەگەڵ منداڵەکانیدا پێکەوە لە یەک ماڵدا دەژیان، ئەوا هەر یەکێک لەوان (دایکەکە یان هەر کام لە منداڵەکان کە توانای دارایی هەبێت) قوربانی لە جیاتی خۆی و لە جیاتی ئەندامەکانی تری خێزانەکەش دەکات. وە هەر کەسێک لەوان پارەی قوربانییەکەی دابین کردبێت و بەخشیبێتی، ئەوا تەنها ئەو کەسە دەبێت خۆی بپارێزێت لە لێکردنەوەی موو و نینۆکەکانی.

◇ ئەگەر باوكەكە كۆچی دوایی كردبوو، بەڵام مووچەیەكی هەبوو كە دوای مردنی بۆ هاوسەرەكەی و منداڵەكانی بەردەوام بوو (بۆیان دەهاتەوە)، ئەوا ئەندامانی خێزانەكە لەو پارەیە بەخشین دەكەن بە یەكێك لە خۆیان بۆ كڕینی قوربانییەكە؛ پاشان ئەو كەسە دەچێت قوربانییەكە دەكرێت و لە جیاتی خۆی و لە جیاتی ئەوانیش سەری دەبڕێت.

◇ ئەگەر هاوسەری كۆچكردووەكە بە تەنها دەژیا: ئەوا ئەگەر خۆی ئارەزووی لێ بوو و توانای دارایی هەبوو، لە جیاتی خۆی قوربانی دەكات.

٧- ئەگەر باوكەكە دایكی منداڵەكانی تەڵاق دابوو، و منداڵەكان لەگەڵ دایكیاندا دەژیان، ئەوا باوكەكە لە جیاتی منداڵەكانی قوربانی دەكات، دایكیشیان ئەگەر ئارەزووی لێ بوو و توانای هەبوو، لە جیاتی خۆی قوربانی دەكات.

٨- ئەگەر کۆمەڵێک کەس پێکەوە لە یەک شوێندا دەژیان (وەک خوێندکارانی بەشەناوخۆیی و هاوشێوەکانیان) و بەهۆی بێتوانایی دارایی نەیانتوانی بە جیا قوربانی بکەن و ویستیان هاوبەشی بکەن لە کڕینی یەک سەر مەڕ یان بزندا: دەکرێت پارەکە ببەخشنە یەکێک لە خۆیان (**وەک دیاری یان یارمەتی، نەک وەک هاوبەش لە خاوەندارێتی قوربانییەکەدا**)، پاشان ئەو کەسە نیەتی قوربانییەکە لە جیاتی خۆی و ئەوانیش بهێنێت و تەنها خۆشی دەست بگرێتەوە لە لێکردنەوەی موو و نینۆک؛ بەم شێوەیە هاوبەشیکردنەکە تەنها لە پاداشت و خێری قوربانییەکەدا دەبێت. یان ڕێگایەکی تر ئەوەیە ئاژەڵەکە بکڕن و پێشکەشی بکەن بە یەکێکیان، ئەویش نیەتی قوربانییەکە لە جیاتی خۆی و ئەوان بهێنێت.

٩- دروستە حەوت کەس پێکەوە هاوبەش بن لە کڕینی یەک مانگا یان یەک وشتردا، تەنانەت ئەگەر مەبەست و نیەتەکانیشیان جیاواز بێت؛ بۆ نموونە یەکێکیان مەبەستی هدی (ئاژەڵی حەج) بێت، یەکێکی تریان مەبەستی قوربانی جەژن بێت، و یەکێکی تریشیان تەنها مەبەستی گۆشت کڕین بێت بۆماڵەوە.

١٠- ئەگەر وەسیەت یان وەقفێک هەبێت لەلایەن چەند کەسێکی کۆچکردووەوە (یاخود بۆ چەند کەسێکی مردوو) بۆ کردنی قوربانی بە تەنها یەک سەر مەڕ یان بزن: ئەگەر مەبەست لێی هاوبەشیکردن بێت لە پاداشتدا (**التشريك في الثواب**) ئەوا دروستە ؛ بەڵام ئەگەر مەبەست لێی هاوبەشیکردن بێت لە نرخی ئاژەڵەکەدا(**التشريك في الثمن**)، ئەوا دروست نییە، ڕێک وەک حوکمی کەسانی زیندوو.

💡 **ڕوونکردنەوەی بابەتەکە:**

ئەم خاڵە یاسایەکی زۆر گرنگی فیقهی ڕوون دەکاتەوە سەبارەت بە تەکلیفی دارایی قوربانی:

١. **بنەمای سەرەکی لە قوربانیدا**: لە شەریعەتی ئیسلامیدا، یەک سەر مەڕ یان بزن (الغنم) تەنها لە جیاتی **یەک کەس** دەبێت لە ڕووی خاوەنداریێتی و کڕینەوە (واتە ناکرێت دوو کەس یان زیاتر پارە کۆبکەنەوە بۆ کڕینی یەک مەڕ و بڵێن ئەم مەڕە بە هاوبەشی هینی هەردووکمان بێت). ئەم حوکمە بۆ زیندووان و مردووان وەک یەکە.

٢. **جیاوازی نێوان هاوبەشی لە "پاداشت" و "نرخ"دا بۆ مردووان:**

- **هاوبەشی لە پاداشتدا** (**التشريك في الثواب**): ئەگەر کەسێک (یاخود لە دەقی وەسیەتێکدا) هاتبێت کە یەک سەر مەڕ سەرببڕدرێت و پاداشتەکەی بە هاوبەشی

بگات بە چەند کەسێکی کۆچکردوو (بۆ نموونە: خوایە پاداشتی ئەم مەڕە بگات بە باوکم و باپیرم و مامم)، ئەمە **دروستە**؛ چونکە فەزڵ و ڕەحمەتی خودا فراوانە و پاداشتی یەک عیبادەت دەکرێت بە چەندین کەس ببەخشرێت.

- **هاوبەشی لە نرخدا** (**التشريك في الثمن**) **:**ئەگەر لە وەسیەتی سێ کەسی جیاوازی کۆچکردوودا هاتبێت کە هەر یەکەیان بڕە پارەیەکی دیاریکراوی جێهێشتووە بۆ قوربانی، پاشان جێبەجێکاری وەسیەتەکە بێت و پارەی هەر سێ وەسیەتەکە تێکەڵ بکات بۆ کڕینی تەنها "یەک" سەر مەڕ، ئەمە **دروست نییە**؛ چونکە لێرەدا ویستراوە یەک ئاژەڵ لە ڕووی داراییەوە بکرێتە سێ بەش، لە کاتێکدا مەڕ تەنها بۆ یەک پشکی دارایی دەبێت. لەم حاڵەتەدا دەبێت بۆ هەر وەسیەتە و مەڕێکی سەربەخۆ بکڕدرێت.

بەشی پێنجەم: ئەحکامەکانی قوربانی کردن لە جیاتی مردوو

١- قوربانی کردن لە جیاتی کەسی مردوو چەند حاڵەتێکی هەیە:

حاڵەتی یەکەم: ئەگەر وەک جێبەجێکردنی وەسیێتی خودی مردووەکە بێت (واتە کەسەکە پێش مردنی وەستیێتی کردبێت)، ئەوا جێبەجێکردنی واجبە.

حاڵەتی دووەم: ئەگەر بە شێوازی هاوبەشکردنی بێت لەگەڵ کەسی زیندوودا (بۆ نموونە کەسێک قوربانی بکات و بڵێت لە جیاتی خۆم و باوکی کۆچکردووم)، ئەمە بەپێی ڕای (جمهور الفقهاء) دروستە.

حاڵەتی سێیەم: قوربانیکردنی سەربەخۆ تەنیا بۆ مردووەکە

ئەمەیان لە نێوان زانایاندا جێگای ناکۆکییە و سێ ڕای لەسەرە:

ڕای یەکەم: **شەرعی نییە**. ئەمە ڕای ئەبو یوسفی حەنەفی و مەزهەبی شافعییەکانە، شێخ ئیبن عوسەیمینیش ئەم ڕایەی هەڵبژاردووە.

ڕای دووەم: **مەکروهە** ئەمە مەزهەبی مالیکییەکانە.

ڕای سێیەم: دروستە. ئەمە مەزهەبی حەنەفی و حەنبەلییەکانە، هەروەها ڕای هەندێک لە مالیکی و شافعییەکانە. زانایانی وەک ئیبنولموبارەک، بەغەوی، ئیبن قاسم و ئیبن تەیمییەش ئەم ڕایەیان پەسەند کردووە. تەنانەت ئیبن تەیمییە دەڵێت: قوربانیکردن بۆ مردوو، خێرتر و باشترە لەوەی پارەی قوربانییەکە بە سەدەقە ببەخشیت.

٢- ئایا دروستە لە گۆشتی قوربانیی مردوو بخورێت؟ ئەمەش دوو حاڵەتی هەیە:

حاڵەتی یەکەم: ئەگەر قوربانییەکە لەسەر وەسیێتی مردووەکە خۆی بوو‌بێت (واتە لە پارەی جیماوی خۆی کرابێت)، ئەوا لێی ناخورێت؛ چونکە ئەوە دەبێتە سەدەقە بۆ هەژاران وماڵی ئەوانە.

حاڵەتی دووەم: ئەگەر قوربانییەکە وەک بەخشین و خێرێک بێت لەلایەن زیندووەکانەوە بۆی (واتە لە پارەی خۆیان بۆیان کردبێت)، ئەوا خواردن لێی دروست و ڕێگەپێدراوە.

٣- دروستە کۆمەڵێک کەس (بۆ نموونە چەند برایەک) پێکەوە هاوبەش بن لە کڕینی یەک قوربانیدا بۆ باوکی کۆچکردوویان، سەبارەت بەوەی کێ نینۆک و موو لێ نەکاتەوە، بابەتەکە ئەگەری تێدایە. بەڵام **باشتر وایە:** پارەکە ببەخشنە یەکێک لە خۆیان (وەک یارمەتی

و بەخشین، نەک وەک هاوبەشی لە ئاژەڵەکەدا)، پاشان ئەو کەسە نیەتی قوربانییەکە لە جیاتی باوکی بهێنێت و تەنها خۆشی دەست بگرێتەوە لە لێکردنەوەی موو و نینۆکەکانی.

بەشی شەشەم: ئەحکامەکانی دیاریکردنی قوربانی، بەخشین و جیاکردنەوەی

١- ئاژەڵی قوربانی تەنها بە کڕینی بە نیەتی قوربانی کردن بە تەواوی دیاری دەبێت (واتە دەبێتە قوربانی)، وە مەرج نییە لەگەڵ کڕینەکەدا وتەیەک یان کارێکی تایبەتی تری لەگەڵدا بێت.

٢- نیشانەکردن یان خەت لێدانی سەر ئاژەڵەکە (بۆ جیاکردنەوەی) دوو حاڵەتی هەیە:

أ- ئەگەر مەبەستی لەو هێڵ و نیشانەیە دیاریکردنی بێت وەک ئاژەڵی قوربانی، ئەوا بەوە دەبێتە قوربانییەکی دیاریکراو.

ب- بەڵام ئەگەر مەبەستی تەنها ئەوە بێت کە ئەمە ئاژەڵی فڵانە کەسە (بۆ نموونە لای شوانەکە یان لە

بازاڕدا تێکەڵ نەبێت)، ئەوا بەوە نابێتە قوربانییەکی دیاریکراوی شەرعی.

٣- ئاژەڵی قوربانی تەنها بە نیەتپێکردن نابێتە قوربانی (کاتێک مرۆڤ لە دڵی خۆیدا تەنها نیەتی هەبێت قوربانی بکات بەبێ ئەوەی ئاژەڵەکە بکڕێت)، وە لەم حاڵەتەدا بۆی هەیە پەشیمان ببێتەوە.

٤- ئەگەر کەسێک دەستی گرتبێتەوە لە لێکردنەوەی موو و نینۆکەکانی و تەنها نیەتی قوربانی کردنی هەبوو بێت بەبێ ئەوەی ئاژەڵێکی کڕیبێت، ئەوا قوربانی کردنەکەی لەسەر توند و واجب نابێت، چونکە هێشتا هیچ ئاژەڵێکی دیاریکراو نەهاتووەتە سەر ئەستۆی.

٥- کاتێک ئاژەڵەکە بە کڕین یان نیشانەکردن بە تەواوی وەک قوربانی دیاری کرا، ئەوا بە کۆدەنگی زانایان (کۆڕا) ئیتر بۆی نییە لە قوربانی کردنەکەی پەشیمان ببێتەوە، و بۆشی نییە بیفرۆشێت یان وەک

دیاری ببیبەخشێتە کەس؛ چونکە بەو دیاریکردنە، ئاژەڵەکەی لە خاوەنداریێتی خۆی هێناوەتە دەرەوە و بووەتە مافێک بۆ خوای گەورە.

٦- ئەگەر کەسێک ئاژەڵی قوربانییەکەی دیاری کرد (واتە کڕی یان نیشانەی کرد)، پاشان پێش ئەوەی سەرببڕدرێت خۆی کۆچی دوایی کرد، ئەوا بۆ میراتگرانی دروست نییە وەک خاوەنماڵ مامەڵەی پێوە بکەن و دەستکاری بکەن، بەڵکو پێویستە لەسەریان وەک قوربانی سەری ببڕن؛ چونکە ئاژەڵەکە پێشتر دیاری کراوە و فرۆشتن یان بەخشینی وەک دیاری، حوکمەکەی وەک یەکە (کە ڕێگەپێدراو نییە).

٧- بەپێی ڕای ڕاستی زانایان، تەنانەت دوای دیاریکردنی ئاژەڵی قوربانییەکەش، دروستە خاوەنەکەی بیفرۆشێت بۆ ئەوەی ئاژەڵێکی لەوە چاکتر

و باشتر بکرێت، یان ڕاستەوخۆ بیگۆڕێتەوە بە ئاژەڵێکی لەوە باشتر.

٨- ئەگەر کەسێک حەیوانێکی پێدرا (وەک دیاری) بۆ ئەوەی بیکاتە قوربانی، چەند حاڵەتێکی هەیە:

أ- ئەگەر ئاژەڵەکەی وەرگرت و بە دەم وتی کە ئەمە دەکاتە قوربانی، ئەوا بەوە دەبێتە قوربانییەکی دیاریکراو.

ب- ئەگەر ئاژەڵەکەی وەرگرت و لە دڵیدا نیەتی هێنا کە بیکاتە قوربانی، ئەوا دیسان بەوە دەبێتە قوربانییەکی دیاریکراو.

ج- ئەگەر ئاژەڵەکەی وەرگرت بەبێ ئەوەی بە وتە، بە کار یان بە نیەت وەک قوربانی دیاری بکات؛ لەم حاڵەتەدا حوکمەکەی دەبێتە وەک (دیارییەکی مەرجدار).

ڕای ڕاست و دروستی زانایان ئەوەیە کە دیارییەکە

دروستە بەڵام مەرجەکە (کە مەرج کرابوو تەنها بۆ قوربانی بێت) پووچەڵە، چونکە دژی بنەمای گرێبەستی دیارییەبەخشینە. بەڵام لە ڕووی ئەخلاق و ئەدەبەوە کارێکی جوانە کە مەرجەکە جێبەجێ بکات و بیدات لە قوربانی.

٩- حجز کردنی قوربانی و حاڵەتەکانی:

أ- ئەوەی کە ئاژەڵێکی دیاریکراو و ناسراو حجز بکات: جا چ بە بینینی وێنەکەی بێت، یان بە ئاماژەکردن بۆی، یان هەر ڕێگەیەکی تری ڕێککەوتوو لە نێوان کڕیار و فرۆشیاردا؛ لەم حاڵەتەدا گرێبەستی کڕینەکە تەواو بووە و ئاژەڵەکە بەو کڕین و نیەتەوە بووەتە قوربانیی دیاریکراو.

ب- ئەوەی کە ئاژەڵەکە بە پێی وەسف و تایبەتمەندی دیاری بکات لە ناو ئەو ئاژەڵانەی لای فرۆشیارەکە ئامادەن: واتە یەکێک بێت لەو مەڕانەی کە لەوێدا ئامادەن بەپێی

ئەو وەسفەی لەسەری ڕێککەوتوون؛ لەم حاڵەتەشدا گرێبەستەکە تەواو بووە و ئاژەڵەکە بە کڕین و نیەتەکە بووەتە قوربانیی دیاریکراو.

ج- ئەوەی کە حەیوانەکە بە پێی وەسف دیاری بکات بەڵام لەوکاتەدا حەیوانەکە ئامادە نەبێت واتە تۆ بەکەسێک دەڵێی حەیوانێکم دەوێ بەم وەسفانە ئەو کەسە ئەو دەقە حەیوانەکەی نیە، بەڵکو وەک قەرز لەسەر ئەستۆی فرۆشیارەکە بێت: لەم حاڵەتەدا پێویستە پارەکەی یەکسەر و پێشوەختە بدرێت، ئەگەر پارەکەی بە قەرز بێت و دواتر بدرێت، ئەوا کڕین و فرۆشتنەکە دروست نییە ، ئەم جۆرە مامەڵەیە (کە پێی دەوترێت عەقدی سەلەم)، مەرجی سەرەکی ئەوەیە کە دەبێت کڕیارەکە تەواوی پارەی ئاژەڵەکە لە هەمان مەجلیسی گرێبەستەکەدا بداتە فرۆشیارەکە .چونکە ناکرێت هەم کاڵاکە قەرز بێت و هەم پارەکەش قەرز بێت.

د- ئەوەی کە فرۆشیارەکە یان کەسێکی تر ڕاسپێریێت

(وەکالەتی پێبدات) بۆ ئەوەی بەدوای ئاژەڵێکی قوربانیدا بگەڕێت کە ئەو تایبەتمەندییانەی تێدا بێت کە دەیەوێت: ئەمە تەنها بریتییە لە بریکاریکردن (وەکالەت) و هیچ کڕین و فرۆشتنێک نایەتە ئاراوە، تا ئەو کاتەی بریکارەکە ئاژەڵەکە دەدۆزێتەوە و بە ڕاستی دەیکڕێت.

بەشی حەوتەم: ئەحکامەکانی شوێنی قوربانی

١- لە ڕووی شەرعییەوە شوێنێکی دیاریکراو بۆ قوربانی نییە، بۆیە دروستە قوربانی لە دەرەوەی وڵات سەرببڕدرێت و ڕێکخراوە خێرخوازییەکان و هاوشێوەکانیان بکرێنە بریکار (وەکیل)؛ چونکە شەریعەت شوێنی بۆ بەرتەسک نەکردووەتەوە، وە هیچ دەقێکی شەرعیش نییە بیسەلمێنێت کە ئەگەر لە دەرەوەی وڵات بێت وەک قوربانی حیساب نەبێت.

٢- سەربڕینی قوربانی لە وڵاتێکدا کە وڵاتی خودی قوربانیکارەکە نەبێت دروستە، چونکە هیچ ڕێگرییەک لەسەر ئەمە نییە، وە مەرجکردنی ئەوەی کە دەبێت حەتمەن لە وڵاتی خۆیدا بێت شتێکی زیادەیە و پێویستی بە بەڵگەی شەرعی هەیە (کە نییە).

٣- کەسی قوربانیکار کاتێک دەتوانێت موو و نینۆکی لێ بکاتەوە کە ئاژەڵی قوربانییەکەی سەر

ببڕدرێت؛ جا ئەگەر قوربانییەکەی لە وڵاتێکی تر بێت، ئەوا کاتی سەربڕینەکە لەو وڵاتەی کە ئاژەڵەکەی لێ سەردەبڕدرێت دەکرێتە پێوەر، جا چ کاتی ئەو وڵاتە پێش کاتی وڵاتی خۆی بێت یان لە دوای ئەوەوە بێت، ئەمەش بەپێی ڕواڵەتی دەقە شەرعییەکان.

٤- ئەگەر کەسی قوربانیکار بە تەواوی نەیزانی کە کەی قوربانییەکەی لە دەرەوەی وڵات سەردەبڕدرێت، ئەوا بۆ لادانی زەحمەتی و بارگرانی لەسەری، دەتوانێت موو و نینۆکی لێ بکاتەوە ڕێک لە دوای تەواوبوونی نوێژی جەژن لەو وڵاتەی کە بریکارەکەی لێیە (تەنانەت ئەگەر بە مەزەندەکردن و تەخمینیش بێت)؛ چونکە لە بنەڕەتدا پێویستە بریکارەکە پەلە بکات لە سەربڕینەکەدا لە دوای نوێژەوە.

٥- ئەو کەسەی کە چەند حەیوانێک دەکاتە قوربانی ، کاتێک یەکەم حەیوانی سەربڕدرا دەتوانێت موو و

نینۆکی لێ بکاتەوە و لەو قەدەغەکردنە بێتە دەرەوە؛ چونکە فەرمانی شەریعەت بۆ خۆپاراستن لەگەڵ سەربڕینی یەکەم ئاژەڵدا لەسەری لادەچێت.

٦- کردنی چەند قوربانییەک بۆ ئەندامانی یەک ماڵ، جا چ لەلایەن باوکەوە بێت یان باوک لەگەڵ باقی ئەندامانی خێزانەکەدا، دروستە و ڕێگەپێدراوە، ئەمەش مەزهەبی (جمهور الفقهاء)یە. بەڵام **باشتر وایە** دوورکەوتنەوە لە زۆرکردنی قوربانی لە یەک ماڵدا بۆ مەبەستی شانازی پێوەکردن و ڕیا؛ چونکە سوننەتەکە بە یەک دانە جێبەجێ دەبێت. جا هەر کەسێک پارەی زیادەی لابێت، ئەوا بەخشینی ئەو پارەیە بە نەختێنەیی (بۆ هەژاران) خێر و پاداشتی زیاترە، وە ئەگەر کەسێک یەک قوربانی لە ماڵی خۆی بکات و دانەیەکی تریش بنێرێت بۆ دەرەوەی وڵات بۆ ئەو شوێنانەی پێویستیی

توند و برسییێتییان تێدایە، ئەوا کارێکی زۆر چاک و پەسەندە.

٧- گەر پیاوێک چەند هاوسەرێکی هەبێت و لە چەند ماڵێکی جیاوازدا نیشتەجێ بن، یەک قوربانی بۆ هەموویان بەسە و تەکلیفی شەرعییان لەسەر لادەبات، بەهۆی کارەکەی پێغەمبەرەوە ﷺ کە لە جیاتی هەموو خێزانەکانی یەک قوربانی دەکرد. بەڵام ئەگەر لەبەر بەرژەوەندی و فراوانکردنی بژێوی و هێنانی خۆشی و شادی بۆ دڵی هەموو ماڵەکان، بۆ هەر ماڵێک قوربانییەکی جیاواز دابنێت، ئەوا کارێکی دروستە و داواکراویشە.

بەشی هەشتەم: ئەحکامەکانی خواردن و بەخشینی قوربانی

١- **شێوازی دابەشکردنی قوربانی:** سوننەت وایە گۆشتی قوربانییەکە بکرێتە سێ بەشەوە؛ بەشێکی لێ بخورێت، بەشێکی بکرێتە دیاری (بۆ خزم و دۆستان)، وە بەشەکەی تریشی بکرێتە خێر و سەدەقە (بۆ هەژاران). هەروەها سوننەتە کە مرۆڤ بەیانی ڕۆژی جەژن خواردن نەخوات تاوەکو یەکەم قوتی دەمی لە گۆشتی قوربانییەکەی خۆی دەبێت، وە لەم بارەیەوە کۆدەنگی زانایانیش (إجماع) گێڕدراوەتەوە.

٢- ئەگەر کەسێک هەموو گۆشتی قوربانییەکەی بەخشی ، بەپێی ڕای ڕاست و دروستی زانایان کارەکەی دروستە، و مەرج نییە حەتمەن بەشێکی لێ بخوات.

٣- دروستە گۆشتی قوربانی بدرێت بە کەسی ناموسڵمان (کافر) بۆ ئەوەی لێی بخوات؛ چونکە خێرکردن و سەدەقەدان بە ناموسڵمان دروستە، وە ئەم کارەش لە هاوەڵی بەڕێز (عەبدوڵای کوڕی عومەر - ڕەزای خوایان لێ بێت) گێڕدراوەتەوە، ئەمەش مەزهەبی (جمهور الفقهاء)یە.

٤- پێدانی گۆشتی قوربانی بە کەسی هەژار دەبێت لەسەر بنەمای خاوەندارێتی (تمليك) بێت، واتە گۆشتەکەی بە خاوی پێبدرێت (بۆ ئەوەی خۆی سەرپشک بێت چۆن بەکاری دەهێنێت).

٥- پێدانی گۆشتی قوربانی بە کوڵاوی بە کەسی هەژار، وەک خاوەندارێتی تەواو (تمليك الكامل) حیساب ناکرێت -ڕێک وەک زەکاتی سەرفیترە-؛ چونکە بەم کارە دەرفەتی هەڵگرتن و سوود لێوەرگرتنی بە ئارەزووی خۆی لە هەژارەکە زەوت دەکرێت.

٦- مەرج نییە دابەشکردنی گۆشتی قوربانییەکە حەتمەن لە ڕۆژانی جەژندا (أيام التشريق) بێت، چونکە هیچ بەڵگەیەکی شەرعی لەسەر ئەم مەرجە نییە (واتە دەکرێت گۆشتەکە هەڵبگیرێت و دوای جەژنیش دابەش بکرێت).

٧- هەر کەسێک نەزری کردبێت قوربانییەک بکات، بۆی نییە هیچ لە گۆشتەکەی بخوات، بەڵکو دەبێت هەمووی بدرێت بە هەژاران، ئەمەش مەزهەبی شافعی و حەنابیلەکانە؛ جا ئەگەر لێی خوارد، دەبێت بە قەد ئەو بڕەی خواردوویەتی گۆشت بکڕێتەوە و بیبەخشێت.

٨- قوربانیکردن لە ماڵی هەتیو دروستە و سەرپەرشتیارەکەشی (وەلی) دەتوانێت لێی بخوات، بەڵام خێر لە گۆشتەکەی ناکات بۆ ئەوەی بۆ خودی هەتیوەکە بمێنێتەوە؛ ئەمەش مەزهەبی حەنەفی، مالیکی و حەنبەلییە.

بۆچوونێکیش هەیە دەڵێ: قوربانیکردن لەماڵی هەتیو دروست نییە، کە ئەمەش مەزهەبی شافعییە؛ چونکە سەرپەرشتیارەکە فەرمانی پێکراوە کە پارێزگاری لە سامانەکەی بکات.

٩- قوربانی لە جیاتی کۆرپەلەی ناو سکی دایک (جنین) ناکرێت، چونکە هیچ بەڵگەیەکی شەرعیی لەسەر نییە.

١٠- دواین ڕۆژی قوربانی کردن کاتی ئاوابوونی خۆری ڕۆژی ١٣ی مانگی (ذو الحجة)یە، ئایا لە دوای ئەم کاتە قەزا دەکرێتەوە؟ چەند حاڵەتێکی هەیە:

أ- ئەگەر قوربانییەکە نەزر بووبێت: ئەوا لە دوای لادانی کاتەکەش هەر سەردەبڕدرێت بە مەبەستی قەزاکردنەوە، ئەمەش مەزهەبی (جمهور الفقهاء)یە.

ب- بەپێی ئەو ڕایەی کە دەڵێت قوربانی کردن فەرز و واجبە: ئەوا لە دوای کاتی خۆی قەزا دەکرێتەوە، ڕێک وەک هەموو واجبات و فەرزەکانی تری شەریعەت.

ج- بەپێی ئەو ڕایەی کە دەڵێت قوربانی کردن سوننەتە: ئەوا (ئەگەر لە دوای کاتی خۆی سەری ببڕێت) لەلای زۆربەی زانایان سەربڕینەکەی دروستە، بەڵام وەک خێر و سەدەقەیەکی ئاسایی حیساب دەبێت (نەک وەک قوربانی جەژن).

بەشی نۆیەم: ئەحکامەکانی عەیبداربوون و لەدەستچوونی قوربانی

١- ئەگەر ئاژەڵی قوربانی دوای ئەوەی بە تەواوی دیاری کرا (کرِدرا)، عەیبێکی تێکەوت کە ڕێگر بێت لەوەی وەک قوربانی حیساب بکرێت (وەک کوێربوون، شەلینێکی دیار و هاوشێوەکانیان)، ئەوا خاوەنەکەی دوو حاڵەتی هەیە:

حاڵەتی یەکەم: ئەگەر عەیبداربوونەکە بەهۆی کەمتەرخەمی، دەستکاری، یان هۆکارێکی خودی خاوەنەکەی خۆیەوە بووبێت، ئەوا واجبە لەسەری دانەیەکی تر لە شوێنی دابنێت (بیگۆڕێت)، وە بۆی هەیە بەو ئاژەڵە عەیبدارەش هەر جۆرە مامەڵەیەک کە خۆی دەیەوێت بیکات.

حاڵەتی دووەم: ئەگەر عەیبداربوونەکە بەبێ کەمتەرخەمی و کەمتەرخەمی لەلایەن ئەوەوە نەبوبێت

(واتە قەزا و قەدەر بووبێت)، ئەوا هەر ئەو ئاژەڵە سەردەبڕێت و وەک قوربانی لێی وەر دەگیرێت و بەسە؛ چونکە لە بنەڕەتدا قوربانی لەسەر ئەستۆی ئەو واجب نەبووە، بەڵکو تەنها بە دیاریکردنی ئاژەڵەکە ئەو حوکمەی گرتووەتەوە. بەڵام ئەم حوکمە (قوربانیی واجب) ناگرێتەوە وەک ئاژەڵی نەزرکراو، کە لەم حاڵەتەدا حەتمەن دەبێت دانەیەکی تری ساغ لە شوێنی دابنێت؛ چونکە نەزرەکە پێش دیاریکردنی ئاژەڵەکە کەوتووەتە سەر ئەستۆی.

٢- ئەگەر ئاژەڵەکە عەیبدار بوو، بەڵام پێش ئاوابوونی خۆری دواین ڕۆژی جەژن (ڕۆژی ١٣ی ذو الحجة) خۆبەخۆ یان بە چارەسەرکردن چاک بووەوە، ئەوا سەری دەبڕێت و وەک قوربانییەکی تەواو و دروست لێی حیساب دەکرێت.

٣- ئەگەر ئاژەڵی قوربانییەکە دوای ئەوەی بە تەواوی دیاری کرا (کرِدرا)، دزرا یان ون بوو: ئەوا حوکمەکەی وەک ئەوەیە کە پێشتر (لە عەیبداربووندا) باس کرا؛ واتە ئەگەر بەهۆی کەمتەرخەمی خۆیەوە بووبێت دەبێت دانەیەکی تر بکڕێتەوە، ئەگەر بەبێ کەمتەرخەمی ئەویش بووبێت شتێکی لەسەر نییە. بەڵام ئەگەر ونبوون یان دزرانەکە بەهۆی کەسێکی ترەوە بووبێت، ئەوا ئەو کەسەی بووەتە هۆکار، ضامنە (دەبێت قەرەبووی ئاژەڵەکە بداتەوە).

٤- ئەگەر ئاژەڵەکە لە دوای سەربڕینی دزرا، ئەوا هیچ شتێک لەسەر خاوەنەکەی نامێنێت و قوربانییەکەی حیسابە، تەنانەت ئەگەر قوربانییەکە نەزریش بووبێت.

٥- ئەگەر ئاژەڵی قوربانییەکە بە مردن یان هەر هۆکارێکی تر لەناوچوو، ئەوا هەمان حوکمەکانی خاڵی سێیەم (ونبوون و دزران) دەیگرێتەوە.

٦- ئەگەر كەسێک ئاژەڵە بەدیلەكەی (ئەو دانەیەی لە شوێنی ونبووەكە كڕیبووی) سەربڕی و پاشان ئاژەڵە ونبووەكەی یەكەم جارێكی تر دۆزرایەوە: ئەوا سەربڕینی ئەو دانە دۆزراوەیە واجب نییە و دەگەڕێتەوە سەر مڵكی خۆی و دەتوانێت بۆ خۆی بەكاری بهێنێتەوە؛ چونكە بە سەربڕینی ئاژەڵە بەدیلەكە، ئەستۆی خاوەنەكەی لە تەكلیفی شەرعی پاك بووەتەوە.

بەشی دەیەم: تێکەڵکردنی نیەت لە نێوان قوربانی و سەربڕینەکاندا

١- دروست نییە تەنها یەک ئاژەڵ سەرببڕدرێت بە دوو نیەتی جیاواز؛ وەک نیەتی قوربانی جەژن و عەقیقەی منداڵ پێکەوە، چونکە هۆکاری سەربڕینی هەر یەکێکیان جیاوازە، وە لە بنەڕەتیشدا تێکەڵکردنی نیەتی ئەم دوو پەرستشە نابێت (الأصل عدم التداخل). هەرچەندە ڕاش هەبێت بڵێ دروستە، بەڵام ڕای ڕاستتر و نزیکتر لە حەقەوە هەر ڕای یەکەمە (کە دروست نییە).

٢- ئەگەر ڕۆژی جەژنی قوربانی ڕێککەوت لەگەڵ ڕۆژی حەوتمی لەدایکبوونی منداڵەکەیدا (کە کاتی سوننەتی عەقیقەیە) و باوکەکەش تەنها توانای کڕینی یەک سەر مەڕ یان بزنی هەبوو: ئەوا ئەگەر ئارەزووی لێ بوو، پێشخستنی قوربانییەکە لەپێشترە؛ چونکە کاتی

قوربانی کورتە و تێدەپەڕێت، بەڵام کاتی عەقیقە کاتێکی فراوانی لەبەردەمدایە (دەکرێت لە داهاتووشدا بکرێت).

٣- ئەگەر کەسێک ئاژەڵی قوربانییەکەی سەرببڕێت و هەر لە هەمان کاتدا بیکاتە گۆشتی ئاهەنگی هاوسەرگیرییەکەی (وەلیمە) بەو مەرجەی لە کاتی سەربڕینەکەدا نیەتی قوربانییەکەی هەبێت، ئەوا کارەکەی دروستە و وەک قوربانی لێی حیساب دەکرێت.

٤- نیەتی قوربانی جەژن لەگەڵ هدی (ئاژەڵی حەج) تێکەڵ ناکرێت، تەنانەت بەپێی ئەو ڕایەش کە دەڵێت ئەنجامدانی هەردووکیان پێکەوە بۆ حاجی و غەیری حاجی دروستە؛ ئەمەش دیسان بەهۆی جیاوازیی هۆکاری سەربڕینی هەر یەکێکیانەوەیە.

٥- ئەگەر کەسێک قوربانییەکەی سەربڕی بەڵام گۆشتەکەی دابەش نەکرد تا ئەو کاتەی گۆشتەکە

تێکچوو و بۆنی کرد (گەنی): ئەوا ئەگەر کەسەکە کەمتەرخەم و سست بووبێت لە دابەشکردنیدا، دەبێت بە قەد ئەو بڕە واجبەی کە دەبوو بیبەخشێتە هەژاران قەرەبوو بکاتەوە واتە لە واجبە لە پارەی تایبەتی خۆی بچێت گۆشت بەو بڕە واجبە بکڕێت و بیداتە هەژارێک بۆ ئەوەی شوێنی ئەو بەشە بگرێتەوە کە خراپ بووە.،
بەڵام ئەگەر قوربانییەکە نەزر بووبێت و بەهۆی کەمتەرخەمی ئەوەوە گۆشتەکە خراپ بووبێت، ئەوا دەبێت قەرەبووی هەموو قوربانییەکە بە تەواوی بداتەوە.

٦- پێدانی گۆشت یان پێستی قوربانی بە قەسابەکە دوو حاڵەتی هەیە:

أ- ئەگەر پێدانەکە وەک بەشێک لە کرێی سەربڕینەکە بێت، ئەوا دروست نییە؛ بەهۆی بوونی ڕێگریی ڕاستەوخۆ لەلایەن پێغەمبەرەوە ﷺ.

ب- بەڵام ئەگەر پێدانەکە وەک سەدەقە (ئەگەر قەسابەکە هەژار بێت) یان وەک دیاری و بەخشین بێت، ئەوا دروست و ڕێگەپێدراوە.

٧- دروستە پێستەکەی بفرۆشرێت بە مەرجێک پارەکەی بکرێتە خێر و سەدەقە، بەڵام دروست نییە پێستەکەی بفرۆشرێت و پارەکەی بۆ بەرژەوەندیی تایبەتی بەکار بهێنرێت.

٨- دروستە پێستی قوربانی وەک گۆشتەکەی پێشکەش بە کەسانی تر بکرێت و بکرێتە دیاری، بەو مەرجەی ئەم کارە نەکرێتە فێڵێک بۆ قازانجکردن و دەستکەوتی دارایی لە پشتییەوە.

٩- هەر کەسێک گۆشت یان پێستی قوربانییەکەی پێ درابوو (جا چ وەک خێر و سەدەقە بێت یان وەک دیاری)، بۆی هەیە بیفرۆشێت و پارەکەی بۆ خۆی بەکار بهێنێت.

١٠- ئەگەر ئاژەڵی قوربانییەكە ئاوس (حامل) بوو، دوو حاڵەتی هەیە:

أ- ئەگەر بێچووەكە لە كاتی سەربڕینی دایكەكەدا (لە سكیدا) بوو یان لەگەڵیدا هاتە دەرێ، ئەوا حوكمی بێچووەكە وەک حوكمی دایكەكەیەتی و لای زۆربەی زانایان (جمهور) ئەویش وەک قوربانی سەردەبڕدرێت.

ب- بەڵام ئەگەر بێچووەكە پێش سەربڕینی دایكەكە لەدایک ببوو (و زیندوو بوو): ئەگەر لەگەڵ دایكەكەدا سەری ببڕێت كارێكی چاكە، وە ئەگەر بیهێڵێتەوە یان بیفرۆشێت، ئەوا دەسەڵاتی هەیە و بۆی دروستە.

١١- خواردنەوەی شیری ئاژەڵی قوربانی جێگای جیاوازیی ڕای زانایانە (محل خلاف)، بەڵام ڕای نزیكتر لە ڕاستییەوە ئەوەیە كە دوو حاڵەتی هەیە:

أ- ئەگەر نەدۆشینی شیرەکە زیان بە ئاژەڵەکە بگەیەنێت، ئەوا خاوەنەکەی دەیدۆشێت و شیرەکە یان پارەکەی دەبەخشێت (دەکاتە سەدەقە).

ب- ئەگەر نەدۆشینی زیانی پێ نەگەیەنێت، ئەوا بۆی نییە لە شیرەکەی بخواتەوە مەگەر تەنها ئەو بەشەی کە لە شیری بێچووەکەی زیاد دەمێنێتەوە؛ بەڵام ئەگەر شیرەکە زیاد نەبوو یان خواردنەوەی زیانی بە ئاژەڵەکە گەیاند، ئەوا خواردنەوەی دروست نییە.

بەشی یانزەیەم: ئەحكامەكانی كەسی سەربڕ

١- ئایا سەربڕینی ئەو كەسەی نوێژ ناكات (واتە كەسی سەربڕ) دروستە و حیسابە؟

لەم بارەیەوە دوو ڕا لە نێوان زانایاندا هەیە، كە بنەمای جیاوازییەكە دەگەڕێتەوە بۆ خودی ئەو بابەتە فیقهییەی كە ئایا كەسی نوێژنەكەر كافر دەبێت یان نا؟

٢- ئایا قوربانیی ئەو كەسەی كە بە تەواوی نوێژی تەرك كردووە دروستە، و ئایا گۆشتەكەی دەخورێت؟

ئەم بابەتەش ڕێك وەك بابەتی پێشوو بەستراوەتەوە بە حوكمی شەرعیی ئەو كەسەی كە بە تەواوی نوێژ ناكات. بەڵام سەبارەت بەو كەسەی كە جار هەیە نوێژ دەكات و جار هەیە تەركی دەكات (كەمتەرخەمە)، ئەوا تاوانێكی گەورەی ئەنجام داوە،

بەڵام بەپێی ڕای ڕاست و دروستی زانایان بەمە بێباوەڕ (کافر) نابێت و سەربڕینەکەی دروستە.

بۆ دەرچوون لە خیلاف و ڕاجیاوازیی نێو زانایان کاتێ قوربانی دەکەی دڵنیابەرەوە لە قەصابەکە و ڕێگەمە کەسی نوێژنەکەر حەیوانەکەت بۆ سەرببڕێت.

٣- سەربڕینی ئەهلی کتاب (جولەکە و گاور) دروستە بۆ ئەوەی قوربانیی موسڵمانێک سەرببڕێت؛ چونکە لە بنەڕەتدا سەربڕاوی ئەوان (ذبيحة) حەلاڵە.

٤- سەربڕینی کەسی هەڵگەڕاوە لە ئیسلام (مرتد) و کەسی بتپەرست (وثني) دروست نییە، چونکە بە کۆدەنگی زانایان سەربڕاوی ئەوان بە هیچ شێوەیەک حەلاڵ نییە و ناخورێت.

٥- سەربڕینی ئاژەڵ لەلایەن ئافرەتەوە بە کۆدەنگی زانایان دروستە، چونکە هیچ ڕێگرییەکی شەرعی نییە.

٦- سەربڕینی ئاژەڵ لەلایەن منداڵەوە دوو حاڵەتی هەیە:

أ- منداڵی ناكامڵ : ئەمە ئەو منداڵەیە كە هێشتا نەگەیشتووەتە تەمەنی تێگەیشتن و جیاكردنەوەی چاكە و خراپە (كە بەگشتی تەمەنی لە خوار ٧ساڵییەوەیە) سەربڕینەكەی دروست نییە؛ چونكە سەربڕینی شەرعی پێویستی بە نیەت هەیە بە كۆدەنگی زانایان (إجماع)، وە نیەتیش لە منداڵی ئاوا ناكامڵدا دروست نابێت.

ب- منداڵی ژیر و هۆشیار: ئەمە ئەو منداڵەیە كە گەیشتووەتە تەمەنێك دەتوانێت چاك و خراپ جیا بكاتەوە، گوێڕایەڵی فەرمانەكان دەبێت و لە قسە و مەبەست تێدەگات (بەگشتی لە تەمەنی ٧ ساڵی بەرەو سەرەوەیە تا پێش باڵغبوون) سەربڕینەكەی بە كۆدەنگی زانایان دروست و حەلاڵە.

٧- بەپێی ڕای ڕاست و دروستی زانایان، سەربڕینی ئاژەڵی قوربانی لە شەویشدا دروستە (واتە تەنها بە ڕۆژ نییە).

٨- وتنی ناوی خودا (بسم الله) لە کاتی سەربڕیندا واجبە بە مەرجێک کەسەکە حوکمەکەی بزانێت و لەبیری بێت؛ بەڵام ئەگەر لەبەر نەزانی (جەهل) یان بەهۆی لەبیرچوون و سەهو ناوی خوای نەهێنا، ئەوا واجبەکە لەسەری لادەچێت و سەربڕینەکەی هەر دروستە، ئەمەش مەزهەبی (جمهور الفقهاء)یە .

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى آله وصحبه وسلم .

كتبه : فهد بن يحيى العماري

القاضي بمحكمة الاستئناف بمكة

لە بڵاوکراوەکانی

ماڵپەڕی بەهەشت و وەڵامەکان

ba۸.org - walamakan.com

ئێرە سکان بکە